

Činiti djela istinske ljubavi: Konkretna očitovanja trajnoga utjelovljenja Evanđelja

Corneliu Constantineanu
Evandeoski teološki fakultet, Osijek
cconstant@evtos.hr

UDK:225:266:227.1
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 1, 2009.
Prihvaćeno: 3, 2009.

Sažetak

U našem sve sekularnijem, pluralističkim postmodernom svijetu, jedan od glavnih vidova kršćanskoga svjedočanstva jest istinska utjelovljena kršćanska prisutnost koja se odražava konkretnim očitovanjima oproštenja, pomirenja, dobrodošlice, nade i ljubavi što se očituju u utjelovljenju, životu, smrti i uskrsnuću Isusa Krista. Ovaj članak istražuje što Biblija/Pavao kažu o ovom bitnom čimbeniku kršćanskoga svjedočanstva te pokazuje da je činjenje djela istinske ljubavi istovremeno sastavni dio Evanđelja i konkretno očitovanje ili utjelovljenje Evanđelja u stvarnim životnim prilikama. On nadalje pokazuje da je "pripovijest o Kristu" temelj i mogućnost trajnoga utjelovljenja Evanđelja. Svojim uključivanjem u istu tu pripovijest o Kristu i svojim sudjelovanjem "u Kristu", kršćani postaju djelatni sudionici Božje pripovijesti o otkupljenju svijeta.

Uvod

Ne treba posebno isticati da je našem sve sekularnijem, pluralističkim postmodernom svijetu jedan od glavnih vidova kršćanskoga svjedočanstva upravo istinska utjelovljena kršćanska prisutnost. Naš je svijet svijet isključenja i sukoba, zbrke i strahova, svijet trpljenja i beznada. Da bi kršćani imali ikakvog utjecaja ili išta promijenili u takvom okruženju, trebaju ponuditi nešto korjenito novo i nadahnjujuće; naime, uz svoju kršćansku poruku moraju ponuditi novi način života. Evandeoska poruka mora biti utjelovljena u konkretnim očitovanjima oproštenja, pomirenja, dobrodošlice, nade i ljubavi. To posebno vrijedi za evandeoske kršćane koji najviše padaju u napast da sve "podvrgnu" navještavalačkom vidu Evanđelja (indikativ) te da ne posvete dostatnu pozornost implikacijama Evanđelja za svakodnevni život (imperativ).

U ovome članku želim podrobnije razmotriti jedan posebni vid kršćanske prakse u svjetlu pavlovske teologije te dokazati da je činjenje djela istinske ljubavi za apostola Pavla istovremeno sastavni dio Evanđelja i konkretno očitovanje Evanđelja u stvarnim životnim prilikama. Članak počinje kratkim prikazom načina na koji apostol Pavao drži zajedno indikativ i imperativ: on pokazuje kako su vjernici usađeni u "pripovijest o Kristu". Glavni dio izlaganja nudi razradu teme činjenja djela istinske ljubavi na temelju Rimljanima 12,9-21.

Pripovijest o Kristu kao temelj i mogućnost trajnoga utjelovljenja Evanđelja

Pozornije čitanje Rimljanima 5-8 otkriva da se Pavao u svom izvodu neprestano poziva na Krista kao da to nekako zahtijeva priroda dokaza koje Pavao ovdje razvija. Tumači obično uočavaju gustoću napomena koje se odnose na Krista, posebice u poglavljima 5-8. N. T. Wright, primjerice, bilježi da se Isus "gotovo i ne spominje" u poglavljima 1-4 dok je u poglavljima 5-8 "gotovo svugdje".¹ On nadalje uočava da Pavlov širi izvod u 5-8 započinje s četiri odjeljka (5,1-11; 5,12-21; 6,1-11; 6,12-23) od kojih svaki završava kristološkom formulom koja sažima cijeli odjeljak, a završava u 8. poglavlju naglašenim kristološkim sažetkom.² Opirući se na kristološke tvrdnje u 3,24-26 i 4,24-25, Pavao u poglavljima 5-8 razvija narativ spasenja u svim svojim vidovima uz stalno pozivanje na bitne kristološke postavke u 5,6-11.15-21; 6,3-11; 7,4 i 8,3.31-39.³ Cijeli opis procesa spasenja snažno je obilježen milošću i slobodnom voljom (5,2.12-21) dok je jednako tako izražena briga oko ozbiljnih etičkih implikacija iste milosti za trajni aspekt spasenja koji se odvija u sadašnjosti.

U Pavlovu prikazu Krista u Rimljanima 5-8 ističe se nekoliko bitnih pojedinosti. Najočitiiji je spomen Kristove smrti, koji je pojavljuje nekoliko puta, kao izraza kako Božje ljubavi tako i Kristova dragovoljnoga davanja sebe za ljudski rod. Pomirenje koje je na taj način ostvario tako je milost, besplatni dar ponuđen neprijatelju.⁴ Nadalje, činjenica da ovaj podulji tekst počinje i zaključuje ja-

1 N. T. Wright, *The Letter to the Romans: Introduction, Commentary and Reflection*. U Leander E. Keck i dr., ur. *The New Interpreter's Bible*. Vol. 10 (Nashville: Abingdon Press, 2002), 508.

2 Isto, 508-9.

3 Kao što Wright primjećuje, ove tvrdnje nisu tek nepovezane tvrdnje o Kristu, već bitni kristološki sažeci koji upućuju na cijelu pripovijest o Kristu koju Pavao razlaže u Rimljanima. Vidjeti Wright, *Romans*, 513.

4 Podrobniju raspravu o viziji i naravi Pavlova shvaćanja Božjega dara pomirenja vidjeti u Corneliu Constantineanu, „Reconciliation, Identity and Otherness: Damascus Road Experience as the Foundation of Paul's Vision of Reconciliation,” u Parush R. Parushev, Ovidiu Creanga, Brian Brock (ur.), *Ethical Thinking at the Crossroads of European Reasoning: Proceedings of the Third Annual Theological Symposium of the International Postgraduate Theological Fellowship (IBTS, Prague, 2007)*, 69-83.

snim i kategoričkim tvrdnjama o *Kristovu gospodstvu* (5,1; 8,39), pokazuje da je i ovaj vid također bitan za Pavlov izvod.⁵ Bog je smrću i uskrsnućem Isusa Krista nedvojbeno iskazao svoju *milost* i *ljubav* i dokazao svoju vjernost/pravednost. Stoga, budući da je Isus Gospodin, cjelina ljudskoga života i stvaranja natkrivena je objavljenom Božjom ljubavlju i ništa ne može promijeniti tu činjenicu. Ta sigurnost i pouzdanje koje vjernik može imati “u Kristu” jedna je od temeljnih Pavlovih postavki u ovom tekstu. Pavao, međutim, također ističe implikacije Kristova gospodstva za život svakoga pojedinog vjernika i za kršćansku zajednicu u svijetu: vjernici koji žive u Rimu mogu proširiti Isusovu vlast iskazivanjem svoje potpune odanosti istinitome Gospodaru svijeta, Isusu Kristu, a koju mogu očitovati, “i to ne kao najmanje važnim, svojim jedinstvom koje nadilazi tradicionalne etničke i kulturološke razdjelnice”.⁶

Još jedna bitna činjenica koju Pavao ističe u vezi s Kristom njegova je *vjernost* i *poslušnost*. Ovo je doista izuzetno značajno i, kao što ćemo vidjeti, podupire našu raščlambu pripovijesti o Kristu i uključivanja vjernika u tu pripovijest. Pavao želi pokazati da pripovijest o Kristu nije nešto što se jednostavno dogodilo u prošlosti na određenom prostoru, već da se zapravo radi o pripovijesti o Bogu koja i dalje traje a u kojoj i sami čitatelji igraju značajnu ulogu: Oni nastavljaju živjeti pripovijest o Kristu uz Krista koji živi među njima. Drukčije rečeno, Pavao priča “novu pripovijest” koja uključuje vjernike (odatle prvo lice množine u 5. poglavlju), pripovijest koja neprestano oblikuje način na koji žive. Služeći se pripoviješću o Kristu Pavao uvlači čitatelje u ovu novu pripovijest: ne jednostavno u ono što je Krist učinio po Kristu, već u sve ono što on i dalje čini sa svima onima koji su “u Kristu”. Pavao uključuje čitatelje i njihovu pripovijest u sveobuhvatniju pripovijest o Božjem konačnom pomirenju u Kristu; oni predstavljaju *integralni dio* te neprekinute pripovijesti o pomirenju.⁷ Upravo ovu misao pronalazimo u cijeloj poslanici Rimljanima, a pogotovo je naglašena u Rimljanima 6 gdje Pavao opisuje dinamiku uključivanja vjernika “u Krista” te stoga i u njegovu pripovijest.

5 A. Katherine Grieb, *The Story of Romans: A Narrative Defense of God's Righteousness* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2002), 3.

6 N. T. Wright, “Paul and Caesar: A New Reading of Romans.” U Craig Bartholobew i dr., ur., *A Royal Priesthood? The Use of the Bible Ethically and Politically* (Carlisle: Paternoster Press, 2002), 181.

7 Podrobniju razradu vidjeti u Corneliu Constantineanu, „The Social Significance of Reconciliation in Paul's Theology, With Particular Reference to the Romanian Context,” doktorski rad, University of Leeds, Velika Britanija, 2006.

Rimljanima 6 i dinamika uključivanja “u Krista”

U 6. poglavlju Pavao u tančine opisuje dinamiku uključivanja vjernika “u Krista” krštenjem⁸ te implikacije te nove stvarnosti. Prije svojega krštenja vjernici su bili pod vlašću grijeha pa se nisu mogli osloboditi njegove vladavine i utjecaja. Njihovo je krštenje u Kristovu smrt ipak značilo “smrt” grijehu čije je posljedica bila oslobađanje od njegove moći i nadležnosti (6,2). Budući da su bili pokopani s Kristom, vjernici postaju sudionicima učinaka njegove smrti grijehu. Oni su sada slobodni pripadati jedan drugome i Isusu Kristu.

Zanimljivo je uočiti da za Pavla sama smrt, nakon Kristove smrti na križu i kasnijeg uskrsnuća, dobiva novo značenje: ona predstavlja vrata u život. Krštenjem u Kristovu smrt vjernici sudjeluju u njoj, a također i u njezinim učincima oslobađanja od vladavine grijeha i uvođenja u život što simbolizira njihovo podizanje iz vode. Uskrsnuće je uvijek bilo znak eshatološkoga doba koje ima doći. Tako je Kristovo uskrsnuće uvelo ovo doba i tako je Krist, kao novi Adam, zamijenio staroga Adama. Vjernici svojim umiranjem i uskrsavanjem s Kristom bivaju premješteni iz područja kojim vlada grijeh (“u Adamu”) u područje sile eshatološkoga novog doba. Oni su sada “u Kristu”. Upravo tim najjasnijim iskazom Pavao objašnjava da biti “u Kristu” označava preobrazbu iz vlasti grijeha u vladavinu života u Kristovoj sili i pod njegovim gospodstvom. Biti “u Kristu” znači biti premješten u novi način postojanja, iz grijeha u pravednost, iz smrti u život, život u području Kristove sile i pod njegovim gospodstvom.⁹ Pavao objašnjava da događaj krštenja, uronjavanjem u vodu i ustajanja iz nje, označava smrt “s Kristom” i ustajanje “s Kristom”. Ali kao što je Nygren istaknuo, za Pavla se značaj krštenja ne ograničava na njegov simbolički prikaz.¹⁰ Krštenje također upućuje na nešto što se *stvarno događa*: S Kristom smo “srasli po sličnosti smrti njegovoj... njegovom uskrsnuću (6,5). Ujedinjenjem s Kristom, u njegovu tijelu, sve ono što vrijedi za njega vrijedi i za one koji su “u Kristu”.

U 6,1-11 Pavao na potvrđan i na niječan način opisuje dvije posljedice svojstvene krštenju u Kristovu smrt, toj novoj stvarnosti postojanja “u Kristu.” Prvo, budući da su vjernici smrću “sličnoj njegovoj” ujedinjeni s Kristom i budući da

8 Kratka povijest tumačenja ovoga poglavlja, posebice prvih četrnaest redaka, otkriva različita i složena pitanja u vezi s temom krštenja i njegova odnosa prema drugim značajnim temama Pavlove teologije. Izvršni pregled relevantnih tema i pitanja može se naći u Boers, “The Structure and Meaning of Romans 6:1-14,” *CBQ* 63 (2001): 664-682, i A. Petersen, “Shedding New Light on Paul’s Understanding of Baptism: a Ritual-Theoretical Approach to Romans 6,” *Studia Theologica* 52 (1998): 3-28.

9 U svom tumačenju izraza “u Kristu” u Rimljanima 6 i kod Pavla općenito, Ziesler izjednačuje taj izričaj s izričajem “u Duhu” te tako “biti u Duhu zapravo znači biti u Kristu, i obratno”. John Ziesler, *Paul’s Letter to the Romans* (London: Trinity Press International, 1989), 163.

10 Nygren, Anders, *Commentary on Romans* (Philadelphia: Fortress Press, 1974), 233-4.

je Isus svojom smrću izvojevao pobjedu i skršio silu grijeha, oni bivaju premješteni iz sile grijeha i ulaze u područje druge vlasti, u vladavinu Isusa Krista. Drugo, nakon ukopa s Kristom u njegovu smrt, podizanje koje vjernici doživljavaju označava korjenito novi način života, "hod u novosti života" (6,4): *način i narav* života u novome dobu koje je uvedeno Isusovim uskrsnućem korjenito se promijenilo. Pavao je u prethodnom poglavlju pokazao da je ljudski rod bio sudionik "u Adamu" te da je sada isto tako na stvaran način sudionik "u Kristu". Osim toga, budući da je Bog Krista postavio poglavarom novoga, istinskoga čovječanstva, biti sudionik "u Kristu" znači biti dijelom toga novog čovječanstva, živjeti životom primjerenim novome dobu uvedenom Kristovom smrću i uskrsnućem. Kako više ne robuju grijehu (6,6), ljudi sada mogu djelovati u slobodi u suglasju sa svojim novim gospodarom. Pavao odlučno zahtijeva: "Tako i vi: smatrajte sebe mrtvima grijehu, a živima Bogu u Isusu Kristu" (6,11). Upravo ovdje možemo najjasnije vidjeti da Pavao prepričavanjem pripovijesti o Kristu želi pokazati kako su oni koji su "u Kristu" uključeni u istu tu pripovijest zahvaljujući ujedinjenju s Kristom. Pripovijest o Kristu njihova je pripovijest u kojoj sudionice kao oni koji su "od srca poslušali" (6,17) i postali "sluge pravednosti" (6,18). Krist nije samo temelj njihova novog života već i uzor.

Čini se da rasprava o krštenju u 6. poglavlju zauzima središnje mjesto u Pavlovu širem izvodu o etičkoj ozbiljnosti kršćanskoga života pod milošću. Pavao započinje značajem krštenja: ono predstavlja dinamiku uključivanja u Krista. Za Pavla upravo vjernikovo sudioništvo "u Kristu" predstavlja temelj kršćanske etike, kako njezine mogućnosti tako i nužnosti.¹¹ Sve se ovo, kako je Pavao pokazao u Rimljanima 5, temelji na trajnoj moći Božje milosti djelatne po Kristu i Duhu, milosti djelatno spašava ljude iz njihova stanja potpune grešne otuđenosti (5,1.6-10) i koja ih vodi i daje im silu da "kraljuju u životu" (5,10.17.20-21).

Ujedinjenje s Kristom omogućuje vjernicima da žive svoj novi život "u Kristu": da "hode u novosti života" (6,4c), da "više ne robujemo grijehu" (6,6) i da "živimo zajedno s njime" (6,8). Vrhunac tog življenja s njime opisan je u 10. i 11. retku: Kao što Krist "živi Bogu", tako se i vjernici, koji žive "u Kristu", trebaju

11 Tu je postavku iznio Byrne ("Living out the Righteousness of God," 557-581) koji pokazuje da između pravednosti i zadobivanja vječnoga života postoji unutrašnja veza. Byrne tvrdi: "Spasenjska pravednost Božja koja je naviještena u pismu (1,16-17) djeluje upravo u ovoj vezi i kroz nju: povezanošću s Kristom po vjeri i krštenju kršćanin biva uvučen u sferu pravednosti Božje; vječni život postiže se praktičnim življenjem te pravednosti, ili bolje, dopuštanjem Kristu da živi tu pravednost u njemu." 558. Iako je ovo poimanje vrlo blisko "etičkom" shvaćanju pravednosti, Byrne pažljivo izbjegava shvaćanje pravednosti kao ljudskoga postignuća tako što jasno upućuje na njegovu kristološku srž i utemeljenje. On ipak s pravom ističe Pavlovu glavnu misao u Rimljanima 6-8 koja se tiče praktičnog življenja pravednosti Božje, dinamičkog sudjelovanja vjernika u životu vjere koji je "u Kristu".

smatrati "mrtvima grijehu" i "živima Bogu". Sada je jasno da oni koji su "u Kristu" postaju dijelom Kristova trajnog života za Boga te tako u nekom smislu postaju aktivni sudionici iste pripovijesti o Kristu time što nastavljaju sličnim životom za Boga.

Sada će također postati jasnije što taj "život za Boga" znači za vjernike budući da su im još svježije Pavlove riječi iz 5. poglavlja o Kristovu "životu za Boga": Radi se o životu potpune pokornosti i poslušnosti Bogu, život davanja sebe za druge, život pravednosti i pomirenja. Središnje mjesto Kristova života koji je Pavao opisao u 5. poglavlju njegovo je dragovoljno davanje sebe, u ljubavi, za druge – život koji je doveo do križa ali nakon kojega je uslijedilo uskrsnuće, tj. novi život koji je Bog podario i koji je potpuno preobrazio stari način postojanja u novi oblik. Vjernici krštenjem bivaju uključeni "u Krista" te ih u njihovu novom životu oživljava isti život poslušnosti Bogu koji se očituje odbacivanjem njihovih želja i obzir prema potrebama drugih.

Upravo to Pavao govori u nastavku: "...sebe, od mrtvih oživjele, predajte Bogu i udove svoje dajte Bogu za oružje pravednosti" (6,13b); "...ali ste, hvala Bogu, od srca poslušali... [i] postadoste sluge pravednosti" (6,17.18). Dakle, iako je Božja milost temelj novoga kršćanskog etičkog života (6,14), to ne označuje život lišen jasnih etičkih odrednica. Naprotiv, to je život poslušnosti i pravednosti, život koji je u cijelosti određen i oblikovan njihovim ujedinjenjem s Kristom u sili Duha. Doista, Pavao prema očekivanju zaključuje svoj izvod odlučnom tvrdnjom o nužnosti i mogućnosti novoga života pravednosti: "Valjda grijeh neće vama gospodovati! Ta niste pod zakonom nego pod milošću!" (6,14).

Činiti istinsku ljubav: Rimljanima 12,9-21

Pavao je kao teolog misiolog bio uvjeren da odgovoriti na Evanđelje Isusa Krista znači priznati i prihvatiti istinu koju ono naviješta, a *također* živjeti ga u svakodnevnom životu. Stoga Pavao u Rimljanima 12-15 vrlo konkretno razrađuje implikacije Evanđelja za svakodnevni kršćanski život unutar zajednice i izvan nje.¹² Prema tome Rimljanima 12-15 nije "etički dodatak" njegovom teološkom izvodu već daljnja razrada Evanđelja koje je Pavao izložio u prethodnim poglavljima. Još određenije, ovaj dio poslanice predstavlja razradu svega onoga što znači život "u

12 Drugdje sam dokazivao da je Pavao bio stalno zaokupljen misiološkim implikacijama Evanđelja, posebno konkretnom razradom pomirenja u različitim okruženjima. Vidjeti Corneliu Constantineanu, „Reconciliation as a Missiological Category for Social Engagement: a Pauline Perspectives from Romans 12:9-21,” u Rollin G. Grams, I. Howard Marshall, Peter F. Penner i Robin L. Routledge (urednici), *Bible and Mission*. Editura Neufeld Verlag, Schwarzenfeld, 2008, str. 134-161.

Kristu” koji obvezuje one koji prihvate poziv Evanđelja na obnovljeni i preobraženi život poslušnosti Kristu. Drugačije rečeno, indikativ i imperativ neraskidivo su povezani. Ili, kao što kaže Moo, “indikativ’ i ‘imperativ’ ne slijede jedan za drugim kao dvije različite etape kršćanskoga iskustva već su lice i naličje istoga novčića”.¹³

Budući da Pavlova etika počiva na bitno teološko-kristološkom temelju,¹⁴ etička odgovornost kojoj posvećuje pozornost u ovim poglavljima sastavni je i nužni čimbenik njegova Evanđelja.¹⁵ Kako smo ranije naglasili, Božji čin otkupljenja svijeta u Kristu ne predstavlja samo osnovu opravdanja i pomirenja već također na poseban način oblikuje živote onih koji su postigli pomirenje. Oni su sada “u Kristu” te su svojom smrću i uskrsnućem s Kristom, po krštenju, sada sudionici u stvarnosti novoga života. Krist, kao njihov Gospodin, njihova je sržna uporišna točka. Njemu su potpuno odani i novom životu poslušnosti i pravednosti.¹⁶ Pavao se tematski nadovezuje na prethodno izlaganje o okupljanju vjernika “u Kristu”. On to čini na početku ovoga dijela teksta (12,5) kao i na kraju gdje nailazimo na podulji niz tvrdnji o Kristu (15,2-3 i 7-13) u odjeljcima koji omeđuju taj dio teksta. Pavao želi da čitatelji shvate usku povezanost konkretnoga kršćanskog života s Kristom, na kojega se stalno pozivaju i od kojega uče, i kao izvora i kao onoga koji određuje oblik.¹⁷

Ova su poglavlja stoga sastavni dio cjelokupnoga ustroja i izvoda poslanice Rimljanima. Kroz njih Pavao želi poručiti vjernicima u Rimu da je primjereno vladanje koje on zahtijeva ukorijenjeno u Božjoj milosti¹⁸ i da su njegovi konkretni poticaji usko povezani s ranijim izvodom o pripovijesti o Kristu i uključenosti vjernika u nju te da proizlaze iz njega.

Ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος “Ljubav nehinjena” (12, 9), krovna je tvrdnja cijelog odjeljka 12,9-21 koji ukazuje na konkretno značenje istinske ljubavi kao temeljnoga pravila vladanja. Ovdje Pavao pokazuje što zapravo znači “prikazati svoja tijela za žrtvu živu (12,1): radi se o provedbi istinske ljubavi kroz život sklada,

13 Douglas Moo, *The Epistle to the Romans* (NICNT. Grand Rapids: Eerdmans, 1996), 745.

14 Wolfgang Schrage, *The Ethics of the New Testament* (Edinburgh: T & T Clark, 1988), 164-186.

15 Victor Paul Furnish, *Theology and Ethics in Paul* (Nashville: Abingdon Press, 1968), 225. Wright također opaža: “Pavlova teologija uvijek je etička, a njegova etika je uvijek teološka.” *Romans*, 702.

16 Schrage, *Ethics*, 172.

17 Vidjeti Schrage, *Ethics*, 174.

18 Ovo svakako valja razumjeti u širem smislu izričaja δικαιοσύνη θεοῦ koji Pavao Paul brani u cijelom svojem pismu, kao što Willson ispravno ističe. Walter T. Willson, *Love without Pretence: Romans 12.9-21 and Hellenistic-Jewish Wisdom Literature* (WUNT 2/46. Tübingen: Mohr [Siebeck], 1991), 128.

gostoprimstva, mira, odbacivanja osvete i prevladavanja zla dobrim. To su doista konkretna i nedvosmislena djela istinske ljubavi, "stvarnost utjelovljenoga postojanja"¹⁹ i u kršćanskoj zajednici i izvan nje, djela koja predstavljaju primjereni odgovor Evanđelju Božje milosti. Nadalje, da se vjernici ne bi "suobličavali ovome svijetu" (12,2), oni u svakodnevnom životu trebaju iskazivati brigu i obzir prema "drugome" ne brinući se za svoje interese, bez sumnjičavosti, ne očekujući da će zauzvrat primiti ljubav.²⁰ Doista, vjernici će trajnim iskustvom te korjenite "preobrazbe i obnove svojega uma" biti u stanju "razlučiti" Božju volju i utjeloviti je u svakodnevnom ponašanju.

Kao što se vidi u grčkom izvorniku, ustroj uvodne rečenice Ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος. "Ljubav nehinjena" (12, 9), ne sadrži poveznicu, ali niz participa i pridjeva koji slijedi u redcima 9-13 Pavao naznačuje značenje istinske ljubavi²¹: "Zazirite oda zla, prijanjajte uz dobro! Srdačno se ljubite pravim bratoljubljem! Pretječite jedni druge poštovanjem! U revnosti budite hitri, u duhu gorljivi, Gospodinu služite! U nadi budite radosni, u nevolji strpljivi, u molitvi postojani! Pritječite u pomoć svetima u nuždi, gajite gostoljubivost!" (9b-13). Vjernici trebaju shvatiti da suosjećanjem, iskazivanjem poštovanja drugima, radošću, dijeljenjem dobara s drugima i gostoljubivošću "služe Gospodinu" (11). To treba vrijediti u odnosu na sve ljude, izvan zajednice i unutar nje, bez ikakve razlike, čak i prema progoniteljima: "Blagoslivljajte svoje progonitelje, blagoslivljajte, a ne proklinjite!" (14).

Razrađujući značenje "istinske ljubavi," Pavao ističe njezine implikacije za svakodnevni život time što naglašava da se ona očituje sebi svojstvenim vladanjem prema *svim* ljudima. Pavao teži nadahnuti rimske vjernike i u njima izgraditi upravo takva djela pomirenja. Ona će potvrditi njihov novi život u Kristu i dati im silu da posvjedoče svijetu o Kristovu gospodstvu nad cjelokupnom stvarnošću. Pavao opetovano ističe da se ta preobrazba njihovih života i obnova njihovih umova ne ogledaju u etičkim teorijama i apstraktnim načelima, već u stvarnostima koje su doživjeli i koje trebaju utjeloviti u opipljivim očitovanjima ljubavi, mira, pomirenja, sklada, snošljivosti i brige za druge.

"Radujte se s radosnima, plačite sa zaplakanima! Budite istomišljenici među sobom! Neka vas ne zanosi što je visoko, nego privlači što je ponizno" (15-16). "Pavao nalaže vjernicima u Rimu da ne odustanu od druženja sa svojim nevjernim (čak i neprijateljski nastrojenim) bližnjima već da radije iznađu putove

19 Michael Barram, "Romans 12:9-21," *Interpretation* 57.4 (2003), 424.

20 Ovo možemo nazvati "činovima isključenja."

21 Iako u prvoj rečenici u grčkom izvorniku nema glagola – ona jednostavno znači ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος "ljubav-istinska" – čini se da redanje participa i pridjeva gramatički određuje ovaj uvodni izričaj. Tako Wright, *Romans*, 711.

uspostavljanja zajedničkih interesa, da se upoznaju s prilikama u kojima žive, da maštovito uđu u živote drugih,”²² da se sprijatelje i s najprezrenijima te tako uklone svaku nadutost i osjećaj nadređenosti.²³ Činjenica da se Pavao očito vraća unutrašnjim pitanjima zajednice u kontekstu koji se bavi odnosima crkava prema svijetu oko njih navodi na zaključak da za Pavla ne postoji dvostruko mjerilo ponašanja: isti uzor ljubavi koji je Isus očitovao u svojem životu, vrijedi za njihov cjelokupni život i izvan zajednice i u njoj, jednako prema “onima koji su unutra” i “onima koji su izvan” bez obzira na njihove različitosti, etničku pripadnost ili društveni i gospodarski položaj.

“Nikomu zlo za zlo ne vraćajte; zauzimajte se za dobro pred svim ljudima! Ako je moguće, koliko je do vas, u miru budite sa svim ljudima!” (17-18). Ovaj zahtjev poziva vjernike “da teže za ponašanjem koje će imati povoljan učinak na ‘sve ljude’”.²⁴ Na taj način Pavao ponavlja jednu od glavnih točaka odjeljka, naime, određuje odnos vjernika prema onima koji su vani: “Nikomu zlo za zlo ne vraćajte.” Ne radi se tek o povremenim, spontanim reakcijama nego o postojanom, promišljeno izgrađenom stavu: “*razmislite* o onome što je čestito u očima svih ljudi,” upravo kao što nagovještava prefiks participia *προνοούμενοι* (“razmišljati unaprijed”).²⁵ Ovdje Pavao izuzetno jasno izražava potrebu da vjernici unaprijed promisle, temeljito i konkretno, o društvenim implikacijama Evandjelja u određenom okruženju. Prihvatiti Evandjelje znači obvezati se na određeni način postojanja *u* svijetu i *za* svijet. Tu tvrdnju dodatno potvrđuje zahtjev da se “zauzimaju za ono što je dobro pred svim ljudima” (17b) u kojemu primjećujemo da Pavao potvrđuje postojanje, bar u stanovitoj mjeri, prihvatljivih moralnih vrijednosti u svijetu²⁶ te tako zabacuje potpuno negativan stav prema vanjskom svijetu ili povlačenje iz njega. Svakako, Pavao je upravo zatražio da se ne prilagođavaju ovome svijetu; to i dalje vrijedi s obzirom na društvene vrijednosti kojima se treba oduprijeti zato što se protive Evandelju ljubavi i pomirenja. Pavao ipak ovdje u 17. retku ističe da kršćani trebaju djelatno podržavati dobro gdje god se ono u

22 Grieb, *Story of Romans*, 121.

23 Moguće je da Pavao u ovim poglavljima pokušava odgovoriti na optužbe podignute protiv njega prema kojima njegovo Evandjelje milosti u kojem nema mjesta zakonu i Evandjelje izobilja Duha vodi u moralnu zapuštenost, nadutost, nemoral, čak i otpad, te da ono potiče stav ravnodušnosti i prijezira prema drugima i odvajanja od svijeta u cjelini. Pavlov odgovor najodlučnije ističe da je život vođen u Duhu Kristovu zapravo život potpune slobode ali slobode koja se ne može primjenjivati na štetu drugih i neovisno o izvanjskom svijetu. Vidjeti opširnije u Calvin Roetzel, “Sacrifice in Romans 12-15,” *Word & World* 6 (1986), 419-20.

24 Moo, *Romans*, 785.

25 Wright, *Romans*, 714.

26 Tako James D. G. Dunn, *Romans*. Word Biblical Commentary, svezak 38 a,b. (Dallas: Word Books, Publisher, 1988. CD-Rom, Elektronsko izdanje. Libronix Digital Library, 2002).

društvu očituje i gdje god je općenito prepoznato kao dobro.

Budući da je imao dobar uvid u stvarnost oko sebe, Pavao je bio svjestan da će život "obnovljena uma" "prema Duhu" neizbježno izazvati protivljenje i neprijateljstvo svijeta. Unatoč tome, on nalaže vjernicima da se potrudu što više mogu da "u miru budu sa svim ljudima" (18b) jer upravo to smatra jednim od najvažnijih praktičnih učinaka Evanđelja ljubavi i pomirenja.²⁷ Dva uvjeta koje Pavao spominje u 18a, "ako je moguće" i "koliko je do vas," ne ograničavaju vjernička stremljenja za mirom. Baš suprotno, oni trebaju učiniti sve što je na njima da žive u miru. Ovi uvjeti možda nagovještavaju neizbježnost napetosti, čak i sukoba, koje izaziva narav i poruka Evanđelja Isusa Krista kao Gospodara svijeta o kojem kršćani svjedoče! Iz šireg konteksta razvidno je ipak da se sami kršćani trebaju suzdržavati od *svakog* postupka koji bi mogao izazvati, podržati ili pojačati sukob, već trebaju blagoslivljati progonjene, vraćati zlo dobrim i živjeti u miru sa svima.

"Ne osvećujte se, ljubljani, nego dajte mjesta Božjem gnjevu. Ta pisano je: Moja je odmazda, ja ću je vratiti, veli Gospodin. Naprotiv, ako je gladan neprijatelj tvoj, nahrani ga, i ako je žedan, napoj ga! Činiš li tako, ugljevlje mu ražareno zgrčeš na glavu" (19-20). Ovdje nailazimo na dvije pojedinosti koje su vrlo značajne za razumijevanje i provedbu Evanđelja u društvu. Prvo, vjernici se nikada ne smiju sami osvećivati (19a) ili sami provoditi svoju pravdu. Ne radi se o tome da im ne smije biti stalo do pravde ili njezina provođenja. Pavao ustvari zabranjuje osobnu osvetu i naglašava da kršćani trebaju "davati mjesta Božjem gnjevu" (19b), a on će uspostaviti vladavinu pravde. Ova misao ima dvije praktične posljedice: a) to je snažan poticaj na odupiranje prirodnom nagonu koji se tako lako i tako često skriva pod krinkom "pravde," i b) prepuštanje pitanje pravde Bogu navodi na zaključak da će "pravda biti zadovoljena" te da čovjek neće grcati pod pritiskom očaja i beznađa, pogotovo u izuzetno teškim prilikama u kojima možda nema lakog, konkretnog i zamislivog pravednog rješenja. Ustvari, kao što će Pavao pokazati u 13. poglavlju, ne radi se o tome da će se na pravedni ishod trebati čekati sve dok sam Bog ne intervenira, nego o tome da vlasti, kao Božje oruđe, provode pravdu odajući priznanje dobrima i kažnjavajući zle.

Drugo, Pavao ide još mnogo dalje i predlaže korjenito drukčiji način postupanja koji treba zamijeniti osobnu osvetu. Vjernici ne samo da se moraju suzdržati od osвете već moraju djelatno težiti dobru onima koji su im nanijeli zlo:

27 Pomalo iznenađuje da se Moo pita o razlozima zbog kojih je Pavao pridodao ovo upozorenje upravo ovdje. On izjavljuje: "Ne znamo je li postojala kakva posebna potreba potaknuti rimske kršćane da žive u miru sa svojim sugrađanima!" *Romans*, 785. On, međutim, ispravno tvrdi da kršćani, imajući u vidu neizbježni sukob i napetosti koje mogu imati i doživjeti sa svijetom, ne smiju te prigode iskoristiti "kao izliku za ponašanje koje nepotrebno zaoštrava taj sukob, ili za prepuštanje koje nas vodi u odustajanje od pružanja jasnog svjedočanstva." Isto., 786.

“Ako je gladan neprijatelj tvoj, nahrani ga” (20a). Štoviše, kao što Cranfield primjećuje, “ne učiniti svojim neprijateljima dobro koje im treba, onda kada imamo mogućnost učiniti to, neka je vrsta ‘neposredne osvete’”.²⁸ Ovo bi u nekom smislu mogla biti praktična primjena naloga koji je dao Pavao nešto ranije u 14. retku: “Blagoslivljajte svoje progonitelje, blagoslivljajte, a ne proklinjite!”²⁹ Nahraniti neprijatelje, iskazati im dobrotu, doista znači prevladati zlo dobrim, kao što Pavao zaključuje ovaj pododjeljak u 21. retku.

Pavao ipak čini još jedan korak time što nadilazi jednostavnu brigu oko primjerenog vladanja vjernika i upućuje na stvarnu brigu za neprijatelja. On tako ističe da će učinak njihove potpuno neočekivane dobrote prema neprijateljima biti “zgrtanje ražarenog ugljevlja na njegovu glavu” (20b) što “gotovo sigurno znači goruću grižu savjesti zbog zla nanesenog drugome.”³⁰ Svojim primjerenim ponašanjem, svojom ljubavlju prema neprijatelju, žrtve mogu navesti zločinitelja na pokajanje i pomirenje.³¹

Nalogom “Ne daj se pobijediti zlom, nego dobrim svladavaj zlo” (21) Pavao zaključuje cijeli ovaj dio poslanice i time učvršćuje tvrdnju da vjernici na zlo u svijetu trebaju odgovoriti istom ljubavlju i dobrotom koje je njima ukazao Bog u Kristu. Ovaj redak ipak također upućuje na mogućnost da će zlo prevladati ako se vjernici prepuste obrascima ponašanja svojstvenima “ovome vremenu” kao što je uzvraćanje zlom za zlo ili osvetom za progonstvo. Jedini način prevladavanja zla jest uzvraćanje dobrim. Sukladno mogućem pozitivnom učinku čovjekove

28 Cranfield, Cranfield, C.E.B., *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, svezak 2 (Edinburgh: T & T Clark, 1979), 648.

29 Premda se slažemo s Dunnovom postavkom da se Pavao zalagao za “razumni pristup” budući da je dobro znao kako su male, beznačajne i ranjive crkve u rimskome carstvu, također smatramo da oštrinu Pavlova savjeta ne treba ograničiti tvrdnjom da je njemu “pobijanjem osvetoljubivosti [bilo] prvenstveno stalo ... do nametanja pristupa izbjegavanja nevolja”. Mi se radije priklanjamo shvaćanju da se Pavlov napatuk, premda bi osobno bio prvi koji bi savjetovao crkvama da se ne upuštaju u nepotrebne i jalove provokacije, zapravo temeljio na samoj naravi njegova Evandjelja požrtvovne ljubavi i mira koji se očituju u svakodnevnom životu prema obrascu koji je ostavio Isus i bez obzira na stvarne povijesne, političke i društvene okolnosti. Prema tome, Pavlu je prvenstveno bilo stalo do toga da rimski vjernici utjelovljavaju Evandelje na praktičan način, posebice kroz djela dobrote, ljubavi i mira.

30 Wright, *Romans*, 715.

31 Cranfield, *Romans* II, 648-50. Gotovo je sigurno da se Pavao osvrće na peto poglavlje u kojem je pisao o Božjoj jednojstanoj ljubavi koja se očitovala Kristovim žrtvovanjem samoga sebe čime je ostvaren cilj: “Ako se s Bogom pomirismo po smrti Sina njegova, dok još bijasmo neprijatelji, mnogo ćemo se više, pomireni, spasiti životom njegovim” (5,10). Ovdje se također mogu uočiti tragovi Isusova učenja i primjera. Naposljetku, možda se radi i o neizravnom napatku o Pavlovu osobnom iskustvu susreta s Kristom. Premda je Pavao tada još bio progonitelj crkve i Kristov neprijatelj, doživio je zagrljaj te primio oprostjenje i pomirenje s Bogom (2 Kor 5,11-21).

dobrote prema neprijatelju iz 20. retka, ovdje Pavao iskazuje temeljno uvjerenje u silu i djelotvornost dobrote i samozatajne ljubavi u svijetu nasilja i iskorištavanja. Ono upućuje na Krista koji nije pobijedio zlo odupirući mu se ili uzvratajući mu istom mjerom već žrtvujući samoga sebe očitovao ljubav i dobrotu. Odbacivanjem zla i prekidanjem kruga nasilja vjernici doista utjelovljuju Evanđelje Kristovo i djelotvorno ga provode u svijetu. Činiti išta drugo znači dopustiti da budemo "prilagođeni" ovome svijetu i promijenjeni zlom neprijatelja,³² što je suprotno od "preoblikovanja" i obnove po Božjoj milosti predavanjem sebe kao "živih žrtava".

Zaključak

Pokušali smo pokazati kako je Pavao pozivanjem na pripovijest o Kristu uspio osloviti i održati vezu između indikativa i imperativa, teologije i etike, nauka i života. Pripovijest o Kristu nije samo njegova pripovijest već uključuje i pripovijest onih koji vjeruju u njega. Svojim sudioništvom u Kristu vjernici mogu živjeti pravednim životom i djelatno se uključiti u razvoj pripovijesti o Kristu među njima. Radnja pripovijesti zahtijeva poseban način življenja, "hod u novosti života" (6,4), što konkretno znači život mira, ljubavi, dobrodošlice, pomirenja i nade usred trpljenja i nevolja. Štoviše, primjereni stav treba se očitovati i u zajednici vjernika i prema onima izvana, uključujući organe vlasti Rimskog Carstva.

Pavao je u 6. poglavlju, tumačeći čin krštenja, podrobno opisao mehanizam tog uključenja vjernika "u Krista" sa svim njegovim implikacijama. Umirući i uskrsavajući s Kristom vjernici bivaju prebačeni u novu eshatološku stvarnost "u Kristu". Radi se o stvarnom premještanju u novi oblik postojanja, iz grijeha u pravednost, iz smrti u život, život u domeni Kristove sile i gospodstva. Nakon pokopa vjernika s Kristom u njegovoj smrti, uskrsnuće označava korjenitu promjenu *načina* i *naravi* njihova sadašnjeg života u novom dobu uvedenom Isusovim uskrsnućem. Uključivanje "u Kristu" znači sudioništvo u njegovu novom i istinskom čovječstvu, živjeti životom primjerenim novome dobu uvedenim Kristovim uskrsnućem. Zaključili smo da je Pavao prepričavao pripovijest o Kristu da pokaže kako su oni koji su "u Kristu" sudionici njegove pripovijesti, a da je njihov novi život očitovanje njihova bliskoga ujedinjenja s Kristom.

Pavao je naložio svojim čitateljima da čine djela istinske ljubavi kao sastavni dio Evanđelja, što je neodvojivi vid njihova postojanja "u Kristu". Vidjeli smo, štoviše, da se Rimljanima 12-15 može shvatiti kao razrada implikacija življenja "u Kristu" koje one koji prihvate Evanđelje obvezuje na obnovljeni život u poslušnosti Kristu. Ta djela pomirenja usidrena su u pripovijesti o Kristu, i pretpostavljaju je, kao osnovu i paradigmu pomirbenoga načina života. Ustvrdili smo da odgo-

32 Wright, *Romans*, 722; Cranfield, *Romans* II, 650.

voriti na Evandjelje za Pavla znači priznati i prihvatiti istinu koju ono naviješta kao i živjeti u skladu s logikom Evandjelja, logikom Božjega kraljevstva, logikom viđenja novoga stvorenja. Stoga Evandjelje omogućuje i zahtijeva korjenitu preobrazbu i obnovu čovjekova bića. Ali živjeti prema logici Evandjelja i u svjetlu Kristova života također znači biti okrenut prema zajednici; radi se o zajednici u kojoj svatko treba podržavati i utjelovljivati djela pomirenja koja unapređuju i obogaćuju zajednički život: sklad i jednodušnost, mir, ljubav i skrb za druge.

Literatura

- Barram, Michael. "Romans 12:9-21." *Interpretation* 57 (2003): 423-6.
- Boers, Hendrikus. "The Structure and Meaning of Romans 6:1-14." *The Catholic Biblical Quarterly* 63 (2001): 664-682.
- Byrne, Brendan. "Living out the Righteousness of God: The Contribution of Rom 6:1 – 8:13 to an Understanding of Paul's Ethical Presuppositions." *The Catholic Biblical Quarterly* 43 (1981): 557-581.
- Byrne, Brendan. *Romans*. Sacra Pagina Series, vol. 6. Daniel J. Harrington, ur. Collegeville: The Liturgical Press, 1996.
- Constantineanu, Corneliu. „The Social Significance of Reconciliation in Paul's Theology, With Particular Reference to the Romanian Context.” Doktorski rad, University of Leeds, Velika Britanija, 2006.
- Constantineanu, Corneliu. „Reconciliation, Identity and Otherness: Damascus Road Experience as the Foundation of Paul's Vision of Reconciliation.” U Parush R. Parushev, Ovidiu Creanga, Brian Brock (urednici), *Ethical Thinking at the Crossroads of European Reasoning: Proceedings of the Third Annual Theological Symposium of the International Postgraduate Theological Fellowship*. IBTS, Prague, 2007., str. 69-83.
- Constantineanu, Corneliu. „Reconciliation as a Missiological Category for Social Engagement: a Pauline Perspectives from Romans 12:9-21.” U Rollin G. Grams, I. Howard Marshall, Peter F. Penner and Robin L. Routledge (urednici), *Bible and Mission*. Editura Neufeld Verlag, Schwarzenfeld, 2008., str. 134-161.
- Cranfield, C. E. B., *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans* 2 sveska. ICC. Edinburgh: T & T Clark, 1979.
- Dunn, James D. G. *Romans*. Word Biblical Commentary, svezak 38 a,b. Dallas: Word Books, Publisher, 1988. CD-Rom, elektroničko izdanje. Libronix Digital Library, 2002.
- Furnish, Victor Paul. *Theology and Ethics in Paul*. Nashville: Abingdon Press, 1968.

- Grieb, A. Katherine. *The Story of Romans: A Narrative Defense of God's Righteousness*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2002.
- Moo, Douglas. *The Epistle to the Romans*. NICNT. Grand Rapids: Eerdmans, 1996.
- Nygren, Anders. *Commentary on Romans*. Philadelphia: Fortress Press, 1974.
- Petersen, Anders Klostergaard. "Shedding new Light on Paul's Understanding of Baptism: a Ritual-Theoretical Approach to Romans 6." *Studia Theologica* 52 (1998): 3-28.
- Roetzel, Calvin J. "Sacrifice in Romans 12-15." *Word & World* 6 (1986): 410-19.
- Schrage, Wolfgang. *The Ethics of the New Testament*. Translated by David E. Green. Edinburgh: T & T Clark, 1988.
- Willson, Walter T. *Love without Pretence: Romans 12:9-21 and Hellenistic-Jewish Wisdom Literature*. WUNT 2/46. Tübingen: Mohr [Siebeck], 1991.
- Wright, N. T. *The Letter to the Romans: Introduction, Commentary and Reflection*. In Leander E. Keck i dr., ur. *The New Interpreter's Bible*. Svezak 10, str. 339-770. Nashville: Abingdon Press, 2002.
- Wright, N. T. "Paul and Caesar: A New Reading of Romans." U Craig Bartholomew i dr., ur. *A Royal Priesthood? The Use of the Bible Ethically and Politically*. Carlisle: Paternoster Press, 2002.
- Ziesler, John. *Paul's Letter to the Romans*. London: Trinity Press International, 1989.

Preveo Davorin Peterlin

The Practice of Genuine Love: Concrete Manifestations of the Ongoing Incarnation of the Gospel

Abstract

One of the major aspects of Christian witness in our increasingly secular, pluralist and postmodern world is that of an authentic, embodied Christian existence which reflects itself in concrete manifestations of forgiveness, reconciliation, welcome, hope and love – as shown in the incarnation, life, death and resurrection of Jesus Christ. This paper offers a biblical/Pauline exploration of this crucial element of Christian witness and argues that the practice of genuine love is both an integral part of the gospel and a concrete manifestation or embodiment of the gospel in tangible life situations. It shows that "the story of Christ" represents the ground for, and the possibility of, the ongoing incarnation of the gospel – by their being incorporated into the same story of Christ and by their participation "in Christ," Christians become active participants in God's story of the redemption of the world.